
Více takových zapálených bláznů. Pocta Jiřímu Stanislavu Guthovi-Jarkovskému

Více takových zapálených bláznů. Pocta Jiřímu Stanislavu Guthovi-Jarkovskému

Sportovní veřejnost si v tomto roce připomíná 150. výročí narození Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského (1861 - 1943), doktora filosofie, spisovatele, překladatele a neúnavného propagátora a organizátora sportovního života, bez jehož vzdělání, rozhledu a činorodosti by Češi hned v samém začátku sotva zaujali tak významné místo jednoho ze zakladatelů novodobých dějin olympijského hnutí. Jeho životní dráha by mohla být jedním z příkladů potvrzujících, že osudu, který je člověku určen, se nelze vyhnout, neboť ten ho dostihne často podivuhodnými způsoby, aby ho přivedl na tu jeho „správnou“ cestu. Mnoho detailů dokreslujících zrození nového olympijského ohně nabízí následující rozhovor s PhDr. Františkem Kolářem, CSc. z Olympijského studijního a informačního centra Českého olympijského výboru, který o historii sportu přednáší na Katedře kinantropologie, humanitních věd a managementu sportu FTVS UK.

Jak se stane, že z osobnosti s takovým zázemím, jaké měl Jiří Stanislav Guth-Jarkovský, bude člověk, který koncem 19. století zakládá olympijské hnutí?

Úplnou náhodou. Podle mě za všechno může cestovatelská vášeň Jiřího Gutha, jak se až do roku 1920 jmenoval. Hrozně rád cestoval. Když začal studovat, univerzita se rozdělila na českou a německou a on byl „prvním“ promováným doktorem filosofie. Při promoci byli dva, ale protože ten druhý byl od K, stal se on prvním doktorem filosofie. Také si vždycky nechával říkat „pane doktore.“ Po skončení školy byl vychovatelem v knížecí rodině Schaumburg-Lippe a kníže ho se syny poslal do Ženevy. Tam s nimi začal cestovat po okolí.

PhDr. František Kolář, CSc.

Moc ho to bavilo, jenže neměl peníze, a tak sháněl různá stipendia. Například v roce 1890 získal stipendium od spolku Svatobor a odjel do Anglie a do Irska. V roce 1891 zjistil, že vyšel výnos o modernizaci tělesné výchovy na středních školách a že součástí tohoto výnosu je nabídka stipendia těm, kteří budou po světě zkoumat, jaké metody se používají, aby byla tělesná výchova přitažlivější a měla větší efekt. Guthovi se to zalíbilo a o stipendium požádal. Protože uchazečů moc nebylo, dostal ho a odjel do Paříže. O tělesné výchově přitom neměl velké ponětí. Byl sice přispívajícím členem Sokola, což se ve vlastenecké společnosti patřilo jaksi samo sebou, ale nikdy necvičil. Naopak, s hrůzou vzpomínal, jak ho mladí pánové v Náchodě donutili, aby na hřbetě koně jel s nimi až do Kostelce nad Orlicí a zpátky, protože chtěli poznat jeho maminku. Ve svých pamětech píše, že z toho byl zničený déle než týden! Takže ke sportu žádný vztah neměl.

A v Paříži se stal zapáleným amatérským teoretikem sportu?

Když přijel do Paříže, vyhledal svého přítele Františka Drtinu, který na Sorbonně studoval francouzskou sociologii, a ten mu poradil, že v Paříži existuje člověk, Pierre de Coubertin, který se tělesnou výchovou zabývá teoreticky. Jiří Guth nelenil a Coubertina vyhledal. Snad proto, že byli vrstevníci, padli si do oka a tím začalo jejich celoživotní přátelství. Pierre de Coubertin ho dokonce vzal na dvě gymnázia, kde zkoušel nové metody. Guth o všem sepsal dlouhou zprávu, ve které přiznal, že z těch 6 týdnů, co mu platila vídeňská vláda, se celých 10 dní zabýval tématem tělesné výchovy a pak že cestoval po Francii... To bylo v roce 1891. Dalším důležitým mezníkem byl rok 1889, kdy se v Paříži konaly první mezinárodní gymnastické závody, na které přijeli i čeští Sokolové. Nejdřív z nich sice všichni měli legraci, protože chodili v krojích, zpívali a předváděli české vlastenectví, ale pak při závodech obsadili první tři místa. Coubertin byl jimi nadšený a říkal - tohle je příklad zdravého národa a toho, jak mají lidé pěstovat tělesnou výchovu, aby byli zdatní, otužilí a tak dále – a najednou přes Sokoly začal získávat vztah k Čechům.

Takže díky Sokolům a Coubertinově nadšení se z Gutha-Jarkovského stal sportovní funkcionář, ani pomalu nevěděl jak?

Když Coubertin připravoval kongres, na kterém byly obnoveny olympijské hry, obrátil se na Gutha, aby mu poradil, koho na kongres z Čechů pozvat. Guth mu poslal několik jmen, hlavně Českou obec sokolskou, jejího starostu a náčelníka, kterými byli Jan Podlipný a Josef Scheiner, a pak ještě některé sportovní kluby jako v Roudnici nad Labem nebo Spolek pro pěstování her české mládeže. Ovšem kromě Gutha nikdo nereagoval. Nikdo totiž netušil, co z toho bude. Guth vzpomínal, že ani jeho nenapadlo jet do Paříže, protože se chystal na cestu do Malé Asie, a tak poslal jen pozdravný dopis. Coubertin, když mu ve velké aule Sorbonny delegáti všechno schválili, říká - ale pánové, teď jsme si odhlasovali, že obnovíme olympijské hry, ale jak? Představil jim několik nápadů a mezi jinými také ten, že je třeba založit instituci, která se bude starat nejen o organizaci olympijských her, ale i o jejich propagaci, aby se svět dozvěděl, co to olympijské hry jsou a jaké mají mít ve společnosti poslání. Tou institucí se stal Mezinárodní olympijský výbor. Coubertin v něm chtěl mít i někoho z Čechů, protože ho fascinovali Sokolové, ale... „Coubertin neznal nikoho jiného než mě,“ jak Guth sám říkal.

Olympijské hry se pokoušeli obnovit i jiní, přesto se to podařilo až Coubertinovi. Bylo to vzrůstající napětí, které hrozilo přerůst ve válečný konflikt, které nakonec nejsilněji ze všech podpořilo myšlenku mírových sportovních her namísto her národních?

Coubertina fascinovala antická myšlenka míru - ekecheiriá. Uvědomme si, že zvláště koncem 19. století bylo mezi Francií a Německem obrovské napětí vyhocené na obou stranách a on si říkal, že olympijské hry mohou být prostředkem, kde se mladí lidé budou setkávat a poznávat se, a že když někoho znám, je pak daleko těžší do něho střílet. Navíc, oproti jiným Coubertin přišel s tím, že principu antických olympijských her, tj. boji o vítězství, nejvíce odpovídá moderní sport, který je na rozdíl od ostatních tělovýchovných systémů, které existovaly v 19. století, postaven na stejném principu.

Jak se tedy Jiří Guth dostal do víru olympismu?

Coubertin ho pozval na první novodobé olympijské hry do Atén a tam už Guth přijel. K tomu se pojí docela hezká historka. Guth, aby neměl problémy ve škole, kde učil, nesměl zanedbávat výuku. Jenže pan ředitel, který byl latinář a řečtinář, vždycky snil o tom vidět staré Řecko a antický Řím, ale nikdy se mu to nepodařilo. A teď když měl jeho učitel možnost jet do Řecka, tak řekl - aspoň vy se tam podívejte. To byl opravdu velkorysý přístup. V Aténách tam Guth poznal, co jsou olympijské hry. Byla to velká sláva, už na těch prvních hrách byl ceremoniál předávání medailí, vyvěšování vlajek a hraní hymen, a to ho fascinovalo! Najednou si uvědomil – kdyby sem přijeli čeští sportovci a takhle zazářili, lidé ve světě by se o českém národě něco dověděli. Když pak o aténských olympijských hrách referoval v časopise Sokol, píše: „Vítězství Čechů by pro poznání malého národa bylo nesmírně důležité. Já vím, proti umění, literatuře a vědám nějaký sport nic neznamena, ale k zahození to není.“ A pak končí větou, že „pro Čechy není důležité se olympijských her jen zúčastnit, pro ně je důležité zvítězit“. Tím zcela obrací údajný výrok Coubertina.

Jak se Guthovi-Jarkovskému dařilo prosazovat myšlenky olympijského hnutí doma v Čechách?

Guth se pro olympijské hry nadchl a rozhodl se, že založí instituci, která by se starala o totéž jako Mezinárodní olympijský výbor, jenom v českém měřítku. Ale kromě jeho dvou mladých přátel, což byli Josef Rössler-Ořovský a Václav Rudl, na to nikdo nereagoval. Přesto se postupně dostali do styku s dalšími lidmi, kteří rozvíjeli český sport. Právě polovina 90. let 19. století znamenala jeho obrovský rozmach. Vznikaly různé sportovní kluby. Jednotlivé sporty se bouřlivě rozvíjely a občas se ani nevědělo, jak se mají vůbec dělat. Byla tu snaha překládat pravidla sportovních disciplín. Na jaře 1897 se ti nadšenci spojili a založili Českou atletickou amatérskou unii, která fungovala jako ústředí všech sportů a spolků, a Jiřího Gutha zvolili do čela. A Jiří Guth, který se rád nechával zvolit, protože byl hodně ješitný, přes Českou atletickou amatérskou unii začal organizovat české olympijské hnutí. Připravovaly se hry 1900, a on se obrátil na zástupce všech sportů, jak nahližejí na účast českých sportovců v Paříži. Oni řekli ano a za tím účelem 18. května 1899 ustavili Český výbor pro hry olympijské v Paříži 1900. Jenže na počátku roku 1900 to vypadalo, že se hry konat nebudou, a tak se domluvili, že výbor bude existovat i nadále, že bude stálý, nikoliv dočasný, a že jeho úkolem bude nejen šířit olympijskou myšlenku, ale i reprezentovat český sport navenek. A tady vidíme dvě fáze činnosti Gutha v olympijském hnutí. Ta první je do roku 1914, kdy se zaměřil na propagaci Čechů a českých sportovců a bojoval za to, aby na olympijských hrách vystupovali samostatně. V okamžiku, kdy olympijské hry nabíraly obrovského respektu a získávaly celosvětové renomé, si toho ale všimly i vládní úřady v Rakousku a vyvinuly silný tlak proti tomu, aby Češi vystupovali samostatně.

Takže použily politickou páku...

Nástupcem trůnu byl František Ferdinand a jemu solí v očích byl rakousko-uherský dualismus. A tu se ukázalo, že v olympijském hnutí existuje dokonce trialismus! Ba co víc, ukázalo se, že v Mezinárodním olympijském výboru není žádný Rakušan! Nejdřív vládní úřady zkusily žádat, aby Coubertin Gutha z MOV vyloučil, protože nezastupuje suverénní stát. Na to měl ale Coubertin připravenou teorii tzv. sportovní geografie, podle které právo na sportovní samostatnost mají nejen suverénní státy, ale i národy sportovně natolik vyspělé, že mohou vystupovat samy za sebe. Vytvořil ji už v Aténách v roce 1896, kdy se na prvním zasedání MOV jednalo o tom, že je třeba vytvořit nějaké nižší řídicí články, a kdy se vedla bouřlivá diskuse, jestli to bude na základě mezi-národním, nebo mezi-státním. Guth pochopitelně propagoval princip mezi-národní. Měl kliku, protože ho podpořil i Švéd Viktor Balck. Přišel s tím, proč by Norové - v té době žijící v unii se Švédy - kteří jsou sportovně hodně vyspělí, nemohli startovat sami za sebe. Nebo i Finové, kteří tehdy byli součástí carského Ruska. A Guth se přidal s tím, že Rakousko-Uhersko je také konglomerát národů a že by samostatné zastoupení měli mít Rakušané, tedy rakouští Němci, Maďaři, Jihoslované a další. A když to všechno takhle pěkně vyjmenoval, přidal se k nim i Coubertin. Neznám důvod, proč Coubertin tak miloval Čechy. I později, když se začal věnovat historii, věnoval Čechům několik článků a člověka úplně dojmou, jaký k nim měl vřelý emocionální vztah.

S jakými dalšími problémy, kromě organizačních a politických, se potýkaly začátky novodobého olympijského hnutí?

Politické tlaky začaly až později. Kromě prvních olympijských her v Aténách byly ty druhé i třetí pro Coubertina fiaskem. Byly pořádány jako součást světových výstav v Paříži a v Saint Louis a organizoval je výstavní výbor. Coubertinovi se v Paříži nepodařilo prosadit svou koncepci a distancoval se od nich. Byl z toho neobyčejně zklamán, že vlastní národ mu podrazí nohy, a přišel se podívat, až když mu vyšli vsťic a udělali týden hlavních sportů. Šlo mu hlavně o setkání mládeže, o to, aby všichni sportovci se sešli v jednu dobu, ať je to plavec, cyklista nebo gymnasta, aby spolu zápolili na poli sportu a komunikovali spolu. Coubertin tvrdil, že sport je neobyčejně demokratický, protože na startu mají všichni rovné podmínky, že se jedná o čestný boj a navíc při něm nejsou žádní mrtví. Na konci si můžou podat ruku a jít spolu do kavárny nebo do Buloňského lesíka. Jenže pořadatelé, aby to bylo zajímavější, závody protáhli na celou dobu výstavy od května až do října a to se mu nelíbilo. Další hry v roce 1904, to byl pro Coubertina ještě větší šok. Původně je mělo pořádat Chicago, ale to se jich vzdalo. A tak se hry staly opět součástí světové výstavy, která byla uspořádána v Saint Louis ke sto letům od koupě Louisiany od Napoleona. Navíc organizační výbor hry degradoval ještě víc tím, že kromě soutěží bílých sportovců, nadřazené rasy, pořádal souběžně hry tak zvané méněcenných národů. To se Coubertinovi už vůbec nelíbilo, protože tu docházelo k diskriminaci, kterou on chtěl překonávat. Navíc v roce 1906 řecká vláda začala pořádat vlastní Aténské olympijské hry, které měly být připomínkou 10. výročí obnovení olympijských her. Pro Coubertina to bylo porušení čtyřletého cyklu. Navrch k tomu na rok 1908 byly hry přiděleny Římu a ten se jich na poslední chvíli zřekl. Naštěstí ho zastoupil Londýn a na rok 1912 se pořadatelství ujal Stockholm, města sportovně velice vyspělá. Hry v roce 1906 Coubertin sice do smrti odmítal, ale reálně to byla obrovská výhra, protože řecká vláda poslala všem státům peníze, aby mohlo přijet co nejvíc výprav a aby to bylo co nejslavnější. Najednou se obnovil duch roku 1896. Angličané hrám vtiskli skutečně sportovní ráz a olympijské hry se staly se tím, co se rozvíjí až do dneška.

Co na osobnosti Gutha-Jarkovského obdivujete nejvíc?

Do roku 1914 se věnuje hlavně Čechům, ale po 1. světové válce vstupuje velice výrazným způsobem do mezinárodního olympijského hnutí, protože v lednu 1919 se jako nejbližší spolupracovník Coubertina stává generálním sekretářem MOV, což byla druhá nejvyšší funkce. Dodnes se do tak vysoké funkce kromě Gutha žádný Čech nedostal. Narostlo jeho renomé, podílel se na tvorbě první Olympijské charty, která s drobnými úpravami existuje dodnes, byl členem první exekutivy. V roce 1925, když Coubertin odstoupil z vedoucí funkce, učinil tak i Guth, vlastně už Guth-Jarkovský. Ale oproti Coubertinovi zůstal členem MOV až do smrti. Na druhé straně zatímco v mezinárodním prostředí jeho renomé rostlo, v domácím prostředí rychle klesalo. Do čela sportovních svazů přicházeli mladí muži. Bylo to v období, kdy vláda hlavně díky Edvardu Benešovi olympijské hry podporovala a financovala cesty sportovců do Antverp, Paříže a do Amsterdamu. Noví funkcionáři najednou viděli tok peněz, které by mohli využívat pro sebe. Guth, kterému v té době bylo 60 let, už nechtěl do sporů vstupovat, a poté, co mu zemřela manželka, rezignoval na všechno a jezdil jen na zasedání MOV. Ve 30. letech byl doma hodně kritizovaný za to, že prosadil, aby se Československo zúčastnilo her v Berlíně, když tady vzniklo dost silné hnutí proti zneužití her a za jejich přeložení. Abych se ale vrátil k vaší otázce. Je těžké říct, co na něm obdivuji. Na jedné straně byl velký ješita, sportovec žádný. Nikdy třeba nejel na zimní olympijské hry, protože neměl rád zimu a chlad, jezdil jen na ty letní. Jediné hry, kterých se nezúčastnil, byly v Los Angeles, kdy už se cítil starý a kdy nebyly peníze. Na druhou stranu je třeba říct, že měl pověst loajálního a spolehlivého člověka, který má úctu před úřadem. Přes to všechno, když vídeňská vláda prosadila do Mezinárodního olympijského výboru manžela vnučky císaře Františka Josefa I., obávaného Otto Windischgrätze, velkého elegána a světáka, Guth mu uměl vzdorovat. Byl neuvěřitelně pracovitý a měl neobyčejnou šíři zájmů.

Dosud jsme mluvili jen o olympijském hnutí, ale ke Guthovi neodmyslitelně patří i jeho literární a překladatelské dílo, i když dnes už ho zná jen málokdo. Člověk si říká, jak to vůbec mohl dokázat při takovém organizačním vytížení, pracovních cestách přes kontinenty, bez televize, bez internetu...

Je pravda, že jeho literární dílo se v současnosti už číst nedá, ale když vezmete, že čítá přes 150 položek, je to úctyhodné. Sám byl na svou literární práci velice pyšný. Překládal, jak sám říkal, pouze pro peníze. Do českého prostředí ale uvedl Karla Maye, i když jeho dílo považoval za literární škvár. Málo známá je jeho práce v Klubu českých turistů, a to je další činnost Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského, kterou je třeba ocenit. V roce 1915 převzal vedení po svém předchůdci a válka pochopitelně činnost klubu utlumila. Ale své nejslavnější období měl Klub českých turistů v polovině 20. let, kdy začal stavět chaty, rozhledny, budoval trasy v pohraničí a hlavně začal s památkovou péčí. Klub českých turistů kupoval zříceniny rozpadávajících se hradů a je třeba říct, že to nedělal naivním nadšeneckým způsobem. Vždycky si přivedl odborníka, který posoudil, co zakonzervovat, co s tím dělat, jestli do toho vůbec mají jít nebo ne. To je období, které není příliš vidět a o kterém se ví málo. Mě nejvíc zaujala jeho obrovská, rozsáhlá činnost, kterou stíhal při zaměstnání, a všechno dělal jako dobrovolník, za nic z toho neměl žádné finance.

Jak moc se vzdálila praxe dnešního olympijského hnutí od myšlenek Coubertinových? O společenské uznání olympijské hnutí už bojovat nemusí. A přesto je něco, co by velmi potřebovalo - víc kultury, víc gentlemanství? Myslím si, že by mu prospělo, kdyby se snížil počet sportů, protože některé sporty mi připadají postavené na hlavu.

Například?

Například akrobatické lyžování. Ale i jiné věci. Nedávno jsem měl docela zajímavou diskusi s atlety. Bylo to potom, co Martina Sáblíková upadla na mistrovství světa a ještě si dojela pro bronzovou medaili. Říkali - všechna čest k jejím výkonům a tréninkové píli, ale v tomto sportu je konkurence velmi malá; vezměte si, že v atletice, když upadnete ve finále na MS, nemáte už absolutně šanci na žádnou medaili dosáhnout. Takže si myslím, že by bylo dobré sporty zredukovat. Ale hlavně! Snažíme se říkat, že olympijské hry nejsou politické, ale ony jsou politické od samého počátku. Vadí mi, že

se z olympijských her stále více stává obchod a na obchod se klade větší důraz než na sportovní výkony, které jsou jen prostředkem k získávání dalších a dalších peněz. Nevím, jestli s tím jde něco dělat.

Je ještě v tomto propletení politiky a byznysu možný návrat ke Coubertinovým ideálům olympijského hnutí?

Než nastoupil Juan Antonio Samaranch, olympijské hry v podstatě krachovaly na tom, že se snažily udržet ideály konce 19. století. Ale za sto let se společnost přece jen vyvinula, proto Samaranch považuje za druhou největší osobnost po Coubertinovi v historii mezinárodního olympijského hnutí. Tak jako Coubertin někdejší antickou myšlenku přizpůsobil konci 19. století, tak Samaranch ji přizpůsobil moderní společnosti. Uvidíme, jak se bude vyvíjet dál, podle mého názoru od nástupu Jacquese Roggeho, současného předsedy Mezinárodního olympijského výboru, směřuje k rozmělnění. Vznikly Olympijské hry mládeže, Evropský festival mládeže... Myslím, že tím se olympijské hry devalvují. Na druhé straně proč mám rád olympijské hry je to, že na nich můžete vidět sportovce ze států, kteří by se jinak na mistrovství světa nedostali, tam je omezený počet. Takže na sjezdovém lyžování vidíte Íránce, Mongola, Keňana a nevidíte tam patnáct Rakušanů, Švýcarů nebo zástupců jiných alpských zemí.

Coubertin, jak jste o tom hovořil, podporoval myšlenku národních sportovců. Je tato myšlenka důležitá i v dnešním světě a bere ji ještě vůbec někdo v potaz? Sportovní svazy, kluby i státy si kupují sportovce, kteří pak reprezentují stát, se kterým kromě peněz nemají nic společného.

Musím říct, že s tím olympijské hnutí začalo už po roce 1914, když při přípravě Olympijské charty byl vyměněn princip mezi-národní za princip mezi-státní. Po válce, když vznikal Československý olympijský výbor, tak nevznikal jako výbor zastupující české sportovce, ale sportovce všech národností žijících na území Československa, takže od roku 1919 i české olympijské hnutí respektuje tento státní princip. Když pak čeští Němci v roce 1936 chtěli na olympijských hrách samostatné zastoupení, v tuto chvíli Čechům vyhovovalo, že mají svůj stát a nepovolili to. Ale jinak máte pravdu, že to dochází do neuvěřitelných absurdit, ale bohužel to odpovídá vývoji společnosti a míšení v globalizačním kotli. Jestli má státní zastoupení budoucnost nebo jak se to bude nadále organizovat, neumím předpovědět.

Vaše poslední věta k Jiřímu Guthovi je?

Ke Guthovi? Více takových zapálených bláznů, kteří o sportu skoro nic nevědí, ale nakonec mu podlehnou celou svou duší.

Děkuji za rozhovor.

Program konference věnované Jiřímu Stanislavu Guthovi-Jarkovskému
(Marie Kohoutová)